

УДК 343.98:343.7:347.78

І.Р. Курилін, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

А.О. Антощук, кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Розглянуто стан наукових досліджень, присвячених криміналістичному забезпеченню розслідування фактів порушення авторського права і суміжних прав, запропоновано авторське бачення криміналістичного забезпечення розслідування таких правопорушень.

Ключові слова: криміналістичне забезпечення, інтелектуальна власність, авторське право та суміжні права, розслідування.

Рассмотрено состояние научных исследований, посвященных криминалистическому обеспечению расследования фактов нарушения авторского права и смежных прав, предложено авторское видение криминалистического обеспечения расследования таких правонарушений.

Reviewed the status of research on forensic security investigations violations of copyright and related rights on the basis of which proposed its own vision as to criminal maintenance of investigation of violation of copyright and related rights.

Беззаперечним сьогодні є те, що впровадження науково-технічних досягнень у всі сфери життєдіяльності суспільства формує авторитет та інтелектуальний потенціал будь-якої держави. Результат наукової діяльності, що відповідає вимогам законодавства, є об'єктом права інтелектуальної власності, яке охороняється законом.

Згідно зі ст. 54 Конституції України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, і ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [1].

Проте, незважаючи на належне законодавче закріплення права на інтелектуальну власність, правопорушники неправомірно використовують об'єкти цього права, і вони стають об'єктом посягання.

Саме тому дуже важливо забезпечити ефективну систему захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі шляхом ефективного та якісного криміналістичного забезпечення розслідування злочинів цієї категорії.

Вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх працях досліджували окремі проблеми розслідування порушень права інтелектуальної власності. Так, Г.К. Авдєєва аналізувала проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, В.О. Галан — питання взаємодії органів досудового слідства і дізнання під час розслідування порушень авторських прав, З.О. Ібрагімова приділила увагу розслідуванню злочинів у сфері обігу контрафактної продукції, а Є.В. Моторіна — початковому етапу розслідування порушень авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері, предметом досліджень К.Є. Поджаренко стало криміналістичне забезпечення злочинних порушень прав інтелектуальної власності, О.В. Таран — методика розслідування порушення авторських та суміжних прав, Р.Б. Хаметова — розслідування злочинних порушень авторських прав. Водночас у вітчизняній та зарубіжній криміналістиці немає публікацій узагальнювального характеру щодо криміналістичного забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав.

Загалом поняття «право інтелектуальної власності» охоплює широкий спектр прав різного характеру, деякі з них є результатом інтелектуальної, творчої праці як її стимул і винагорода.

Усі права інтелектуальної власності: авторське право і суміжні права, право промислової власності і право на наукові відкриття тощо — належать до нематеріальних цінностей, навіть якщо не всі їх визнають результатом інтелектуальної творчості [2, с. 44—45].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» охороняє особисті немайнові і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва (авторське право), а також права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення (суміжні права) [3].

З позицій криміналістики розслідування порушень авторського права і суміжних прав, як і будь-яких злочинів, є найскладнішим і своєрідним видом діяльності у структурі боротьби зі злочинністю. (Загалом, як відомо, до структури боротьби зі злочинністю, крім розслідування злочинів, належить також їх розкриття та запобігання їм; усі складові структури злочинності мають свої особливості та специфіку, які детерміновані своєрідністю нормативного регулювання, суб'єктами, метою та іншими обставинами.) Необхідність удосконалення слідчої практики спонукала українських вчених-криміналістів досліджувати та вдосконалювати криміналістичне забезпечення розслідування злочинів.

Поняття «криміналістичне забезпечення» розробив та увів у наукове використання В.Г. Коломацький. На його думку, криміналістичне забезпечення — це система впровадження у практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб та органів внутрішніх справ з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю криміналістичних знань, втілених в уміння працівників використовувати наукові, методичні й тактичні криміналістичні рекомендації, техніко-криміналістичні засоби та технології їх застосування з метою розкриття та розслідування злочинів, а також запобігання їм. Досліджуючи систему криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, він виокремлює три взаємопов'язані його підсистеми: криміналістичну науку, криміналістичну освіту та криміналістичну техніку [4, с. 62].

На думку відомого вченого-криміналіста В.О. Образцова, сутність криміналістичного забезпечення кримінального судочинства передбачає надання посадовим

особам правоохоронних органів, які професійно ведуть боротьбу зі злочинністю, наукової продукції з криміналістики, освоєння та використання якої сприяє підвищенню ефективності вирішення завдань, що стоять перед споживачами такої продукції [5, с. 25—30].

Т.В. Авер'янова та Р.С. Белкін, поділяючи погляди В.Г. Коломацького у цілому, визначають криміналістичне забезпечення як систему криміналістичних знань і заснованих на них навичок та умінь працівників правоохоронних органів використовувати наукові криміналістичні рекомендації, застосовувати криміналістичні засоби, методи і технології їх використання з метою виявлення, розкриття та розслідування злочинів, а також запобігання їм [6, с. 64].

Водночас В.О. Волинський розглядає криміналістичне забезпечення як комплексну за своїм змістом діяльність, спрямовану на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності у повсякденній практиці розкриття та розслідування злочинів [7, с. 29].

Український вчений Ж.В. Удовенко розкриває поняття криміналістичного забезпечення як самостійної, специфічної діяльності відповідних суб'єктів зі створення необхідних умов оптимізації процесу доказування на досудовому слідстві [8, с. 13].

Дещо по-іншому підходить до розуміння криміналістичного забезпечення О.І. Чучукало. Автор визначає криміналістичне забезпечення як діяльність зі створення належних умов для отримання і сприйняття суддями криміналістичних знань і набуття відповідних умінь та навичок щодо застосування під час доказування криміналістичних засобів, методів і прийомів з метою всебічного, повного та об'єктивного розгляду справ у суді [9, с. 11].

В.В. Лисенко визначає криміналістичне забезпечення як систему розробки та впровадження у практику розслідування злочинів криміналістичних рекомендацій, техніко-криміналістичних засобів та інформаційних технологій з метою оптимізації та підвищення ефективності процесу виявлення та розслідування злочинів, а також запобігання їм [10, с. 10].

Досліджуючи поняття криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування протиправного порушення прав інтелектуальної власності, К.Є. Поджаренко зазначає, що це комплексна діяльність, спрямована на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності у повсякденній практиці розкриття та розслідування цієї категорії злочинів [11, с. 6].

Слушною є позиція А.В. Іщенка, І.П. Красюка та В.В. Матвієнка, які розглядають криміналістичне забезпечення як складне багатопланове, комплексне поняття, головним змістом якого є самостійна специфічна діяльність вчених-криміналістів та практиків з розробки нових, пристосування відомих науково-технічних досягнень, а також їх упровадження в практику розслідування злочинів з метою оптимального вирішення її завдань [12, с. 17]. Аналізуючи зміст криміналістичного забезпечення, вони виокремлюють такі його етапи:

– вивчення потреб практики:

вивчення власне практики розкриття, розслідування злочинів з метою удосконалення цієї діяльності;

аналіз змісту злочинної діяльності;

вивчення змісту та особливостей фінансово-господарської діяльності та відповідного документообігу, наукового прогнозування розвитку злочинної діяльності, закономірностей, які досліджує криміналістична наука;

вивчення потреб власне криміналістичної науки;

– визначення та теоретичне осмислення наукової проблеми;

– формування мети, завдань і шляхів, засобів і методів розробки рекомендацій;

– розробка алгоритмів дій працівників правоохоронних органів у різних ситуаціях та на різних етапах виявлення і розслідування злочинів, за потреби забезпечення цього процесу відповідними технічними засобами та їх експериментальна перевірка;

– попередня оцінка результатів наукових розробок;

– доведення до відома працівників правоохоронних органів відомостей про наукові розробки у тій чи іншій сфері розслідування злочинів;

– упровадження в практику діяльності результатів наукових розробок;

– збір та опрацювання даних про ефективність використання впроваджених наукових розробок [12, с. 25].

Отже, погоджуючись з думкою А.В. Іщенка, І.П. Красюка та В.В. Матвієнка, вважаємо, що криміналістичне забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав є сукупністю організаційних, технічних і тактичних засобів з різних галузей знань, необхідних для виявлення та розслідування такого виду злочинів, а також запобігання їм.

Список використаної літератури

1. Конституція України : станом на 15 берез. 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : підруч. / [за заг. ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького]. — К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. — 235 с.

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» : станом на 5 жовт. 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

4. Коломацкий В.Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений / В.Г. Коломацкий // Криминалистика. — Т. 1: История, общие и частые теории / [под ред. Белкина Р.С., Коломацкого В.Г., Лузгина И.М.]. — М. : Академия МВД РФ, 1995. — 264 с.

5. Криминалистика / [под ред. В.А. Образцова]. — М. : Юрист, 1997. — 757 с.

6. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / [Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Бородулин А.И. и др.]. — М. : Новый юрист, 1997. — 400 с.

7. Вольнский В.А. Криминалистическое обеспечение предварительного расследования преступлений: право и права, традиции и современность / В.А. Вольнский // Криминалистическое обеспечение борьбы с преступностью : информационный бюллетень № 13 по материалам Криминалистических чтений. — М. : Акад. Упр. МВД России, 2001. — С. 29—40.

8. Удовенко Ж.В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / Ж.В. Удовенко. — К., 2004. — 18 с.

9. Чучукало О.І. Процесуальне та криміналістичне забезпечення доказування на судових стадіях кримінального процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О.І. Чучукало. — К., 2004. — 18 с.

10. Лисенко В.В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія і практика) : монографія / В.В. Лисенко. — К. : Логос, 2004. — 324 с.

11. Поджаренко К.Є. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / К.Є. Поджаренко. — К., 2009. — 18 с.

12. Іщенко А.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів : монографія / Іщенко А.В., Красюк І.П., Матвієнко В.В. — К. : НАВСУ, 2002. — 212 с.